

UOT 94 (479.24)**AZƏRBAYCAN DÖVLƏTÇİLİYİNİN İNKİŞAFINDA
BAKİ DÖVLƏT UNİVERSİTETİNİN ROLU VƏ XİDMƏTLƏRİ
(XX əsrin 20-ci illəri)****N.Z.MƏMMƏDOV**
Bakı Dövlət Universiteti
mamedov_nuru@inbox.ru

*Bakı Dövlət Universiteti milli ruhu inkişaf etdirən
bir ocaq, bir məktəb olmuşdur.*

Heydər Əliyev

Məqalədə Bakı Dövlət Universitetinin Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində göstərdiyi böyük xidmətlər, milli-mədəni quruculuq sahəsində mühüm rolu araşdırılır. Qeyd edilir ki, milli ruhun inkişafında, azərbaycançılıq ideyalarının genişlənməsində, milli kadrların yaranmasında, savadsızlığın ləğv edilməsində Bakı Dövlət Universiteti əvəzsiz xidmətlər göstərmiş, Azərbaycan dövlətçiliyinin inkişafında mühüm rol oynamışdır.

Açar sözlər: Bakı Dövlət Universiteti, dövlətçilik, milli kadrlar, N.Nərimanov, dekretlər, müəllim, tələbə

Azərbaycan xalqının ümummillî lideri Heydər Əliyev böyük iftixar hissi ilə demişdir ki, “Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının milli sərvətidir... Mən fəxr edirəm ki, Bakı Dövlət Universitetinin məzunuyam”. Bu gün Bakı Dövlət Universiteti fəxr edir ki, müstəqil Azərbaycan Respublikasının qurucusu və memarı, dövlətimizin və dövlətçiliyimizin banisi, görkəmli dövlət xadimi dahi Heydər Əliyev bu universitetdə təhsil almışdır. Hal-hazırda dünyanın bir çox dövlət və hökumət başçıları, ölkələrin prezidentləri, görkəmli ictimai-siyasi xadimlər Bakı Dövlət Universitetinin fəxri doktorlarıdır. Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin 14 noyabr 2017-ci il tarixli Sərəncamında deyilir: “Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yadigarı Bakı Dövlət Universiteti müsəlman şərqində yeni tipli ilk ali məktəb kimi yarandığı vaxtdan etibarən nailiyyətlərlə zəngin şəərəfli bir yol keçmişdir. Daim azərbaycançılıq məfkurəsinə sadiqlik nümayiş etdirən universitetin ölkədə ali təhsil sisteminin qurulmasında..., milli özünüdərk prosesinin sürətləndirilməsində təqdirəlayiq

xidmətləri vardır” [1].

Azərbaycanda ilk ali təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universitetinin açılması tarixi keçmişimizin, xalqın zəngin elmi və mədəni irsinin öyrənilməsi və təbliğində, onun milli ruhunun inkişafında azərbaycançılıq ideyalarının genişlənməsində, milli kadrların yaranmasında və formalaşmasında, dövlətçiliyimizin inkişafında müstəsna rol oynadı. İlham Əliyevin imzaladığı Prezident Sərəncamında deyildiyi kimi, Bakı Dövlət Universiteti yarandığı gündən bu günə qədər gənc nəslin müstəqil dövlətçilik ideyalarına sədaqət ruhunda tərbiyəsində mühüm xidmətləri vardır.

Azərbaycan xalqının milli-mədəni tarixində mühüm əhəmiyyətə malik olan Bakı Dövlət Universitetinin yaradılması milli şüurun və milli ideologiyanın inkişafında, habelə dövlətçiliyimizin inkişafında mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. 2008-ci ilin sentyabrın 15-də BDU-nun yeni tədris korpusunun tən-tənəli açılışında iştirak və çıxış edən Prezident İlham Əliyev demişdir: “Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycanın aparıcı təhsil ocağıdır. Burada çox güclü professor-müəllim heyəti vardır. Və bütün dövrlərdə universitet Azərbaycanda peşəkar kadrların hazırlanması işində çox böyük işlər görmüşdür” [3, 9].

Bakı Dövlət Universitetinin açılmasında M.Ə.Rəsulzadənin, N.B.Yusifbəylinin, F.X.Xoyskinin, H.Şahtaxtinskiyin, xalq maarifi naziri R.Kaplanovun, onun müavini H.Şahtaxtinskiyin, ilk rektor prof. V.İ.Razumovskinin və milli parlamentin digər üzvlərinin, habelə böyük maliyyə yardımı ilə kömək edən, “millət atası” H.Z.Tağıyevin böyük xidmətləri olmuşdur. Prof. V.Razumovski sonralar yazmışdı: “M.Ə.Rəsulzadənin sayəsində, onun güclü maarifçilik köməyi ilə qısa vaxtda universiteti açmaq mümkün oldu” [4, 9].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin mürəkkəb tarixi şəraitində, çox çətin müzakirələrdə milli ziyalılarımızın köməyi ilə nəhayət, universitetin açılmasına böyük əhəmiyyət və qiymət verən prof. V.İ.Razumovski yazırdı” «Azərbaycan xalqının tarixinə yeni parlaq səhifə yazıldı. Avropanın və Asiyanın hüduurlarında yeni məşəl yandırıldı”.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranmasından sonra onun qarşısında duran ən mühüm məsələ daxili və iqtisadi vəziyyətin ağır, beynəlxalq vəziyyətin mürəkkəb olmasına baxmayaraq milli mədəniyyətin, təhsilin və xalq maarifinin inkişafına xüsusi diqqətin verilməsi, elmin və ədəbiyyatın tərəqqisinə önəm verməsi oldu. Bu istiqamətdə xalqımızın, dövlətçiliyimizin şərəfli tarixində milli müqəddaratımızın inkişaf taleyində mühüm tarixi rolu olan Bakı Dövlət Universitetinin mürəkkəb şəraitdə yaradılması oldu. Yarandığı gündən bu günə qədər Bakı Dövlət Universiteti Azərbaycan xalqının elm və mədəniyyətinin, xalq maarifi və təhsilinin elmi və intellektual mərkəzinə, aparıcı bayraqdarına və güclü qərargahına çevrildi. Ona görə ki, sonradan yaranan Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutu, Azərbaycan Pedaqoji İnstitutu, Milli Konservatoriya və digər ali məktəblər məhz Bakı Dövlət Universitetinin elmi və tədris-metodik köməklili ilə həyata vəsiqə ala bildi.

1919-cu il noyabrın 15-də Bakı Dövlət Universitetinin açılması xalqı-

mızın mədəni həyatında əlamətdar hadisə idi. Cümhuriyyət hökumətinin ən böyük xidmətlərindən biri məhz universitetin yaradılması idi. Cümhuriyyət xadimləri çox gözəl bildirdilər ki, xalqın maariflənməsi işində universitet mühüm rol oynaya bilərdi. Bunu nəzərə alaraq Cümhuriyyət rəhbərləri çox böyük çətinliklər bahasında olsa da Bakı Dövlət Universitetinin açılmasına çalışırdılar. Universitet yaradılan kimi qısa müddətdə Azərbaycanın ayrı-ayrı qəzalarında və kəndlərində 637 ibtidai məktəb, 23 yeni ibtidai və orta ixtisas məktəbi, 6 kişi, 4 qadın gimnaziyası, 5 realni məktəb, 3 müəllimlər seminariyası, 3 qadın tədris müəssisəsi açıldı [5, 39]. Bu maarif ocaqları və tədris müəssisələri dövlət hesabına fəaliyyət göstərirdi. Oxuculara aydın olsun deyə xatırlatmaq istəyirik ki, universitetin açıldığı 1919-cu ilin sentyabr-oktyabr aylarından fəaliyyətə başladığı və Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin süqutu dövrünə qədər olan 6 aylıq qısa zaman dövründə Azərbaycanda bu qədər tədris müəssisələrinin yaradılması məhz Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyəti nəticəsində mümkün olmuşdur.

Çarizmin müstəmləkəçilik siyasəti üzündən 1919-cu ilə qədər Azərbaycanda heç bir ali məktəb yox idi. Azərbaycan Cümhuriyyəti qarşısında duran ümdə vəzifələrdən biri ali təhsil müəssisələri açmaq və yüksək ixtisaslı milli kadrlar hazırlamaq idi. Yaxın vaxtda bir neçə ali məktəbin, o cümlədən Bakı Universitetinin, Kənd Təsərrüfatı və Pedaqoji İnstitutların, Dövlət Konservatoriyasının açılması vacib məsələ kimi qarşıya qoyulmuşdu [6, 45].

Lakin o dövrdəki olduqca çətin şərait və maliyyə vəsaitinin qıtlığı ancaq Bakı Universitetini açmağa imkan verdi və ciddi çətinliklərlə üzləşdi. Belə ki, cəhalət tərəfdarları şəriət ehkamlarını bəhanə edib, onun yaradılması əleyhinə çıxır, bunun əvəzinə Müsəlman Ruhani Akademiyası açmağı təklif edirdilər. Elələri də tapıldı ki, universitet açmaq əvəzinə Azərbaycan gənclərini Avropanın və Türkiyənin ali məktəblərinə göndərməyi tələb edirdilər.

Universitetin açılması ilə əlaqədar keçirilən mübahisələrdə azərbaycanlılar içərisində universitetdə oxuyacaq gənclərin olmadığını söyləyənlər də vardı. Cümhuriyyət rəhbərləri və milli ziyalılar buna cavab olaraq bildirdilər ki, onun açılması kifayət qədər milli kadrların hazırlanmasına və təsərrüfatın müxtəlif sahələri üçün yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin yetişdirilməsinə səbəb olacaq.

Böyük ictimai xadim və pedaqoq Məmməd ağa Şahtaxtinski «Azərbaycanda Universitet» məqaləsində yazmışdı: «İctimai və siyasi şərait bizdən tələb edir ki, biz rus alimlərindən istifadə edib rus dilində universitet açaq... Biz rus dilində açılacaq bu universiteti milliləşdirməli və azərbaycanlılaşdırmalıyıq» [7, 5].

Azərbaycanın görkəmli pedaqoqları və ictimai xadimləri universitetin qapılarını əməkçi balalarının üzünə açmağı, burada həm rus, həm də Azərbaycan dilində təhsil verilməsinin vacibliyini vurğulayırdılar.

Müsavat partiyası Azərbaycanda universitet açılması ilə əlaqədar geniş izahat və təşkilati iş aparmışdı. Bununla əlaqədar Müsavat partiyası xadimlərindən biri parlament iclasında demişdi: «Yeganə çıxış yolu yaxın vaxtlarda Avropanın ən zəngin dillərindən birində universitetin açılmasıdır. Bizim ya-

şadığımız indiki şəraitdə bu, rus dili ola bilər... Heç bir şübhə yoxdur ki, nəticə etibarilə bu universitet Azərbaycan dövlətinə və Azərbaycan mədəniyyətinə xidmət edəcəkdir» [8, 29].

1920-ci il 28 aprel işğalı ilə əlaqədar Bakı Dövlət Universitetinin fəaliyyəti tarixində yeni dövr başlandı. Sovet Azərbaycanı yaradıldı, daxili və xarici siyasət kommunist partiyasının hakim ideologiyasına tabe edildi.

Aprel çevrilişi ilə hakimiyyəti zəbt edən bolşeviklər Azərbaycanda sosializm qurmaq planının başlıca vəzifələrindən biri və üçüncüsü olan «mədəni inqilab»ı qələbə ilə başa çatdırmaq vəzifəsini həyata keçirməyə dair mərkəzin planlarına uyğun olaraq öz proqramlarını müəyyənləşdirdilər və bu istiqamətdə hakimiyyət orqanlarının strateji məqsədlərini, onun həyata keçirilməsinin taktiki yollarını və üsullarını hazırlamağa başladılar. «Mədəni inqilabın» qarşısında qoyulan mühüm vəzifələrin həyata keçirilməsinin daha çətin və mürəkkəb olduğunu elan edən partiya və hakimiyyət orqanları buna bir neçə onilliklərin lazım gəldiyini də gizlətmirdilər. Ancaq sosializm quruculuğuna dair Lenin planının həyata keçirilməsi o qədər «sürətlə» aparılmalı idi ki, bir neçə onilliklər bir və ya iki onillikdə həll edilsin. Yeni cəmiyyət quruculuğunun bütün sahələrinə rəhbərliyi və hakimiyyəti ələ keçirən kommunist partiyası sinfi xətt yeritməyə, «proletar mədəniyyətinin» ideoloji prinsiplərini geniş xalq kütlələrinə sırımağa və beləliklə, adamlarda təcəllik şüurunu aşılamağa başladı. Heç bir mühüm mədəni məsələ «partiya rəhbərliyi»nin razılığı olmadan həll edilmirdi. Partiyanın əsas vəzifəsi mədəniyyəti öz «ideologiyası ruhunda xalqın sərvətinə çevirmək, zəhmətkeş kütlələri bu yerdə mədəni-tarixi quruculuğa cəlb etmək [9, 201] və bu «tarixi qələbə» ilə fəhlə-kəndli hökumətinin dayaqlarını möhkəmlətmək idi. Elə etmək lazım idi ki, xalq kütlələri partiyanın siyasətini «bəyənsin» və onu müdafiə etsin.

Mərkəz tərəfindən hazırlanan proqram respublikanın hakimiyyət orqanları üçün qanun idi. Əgər mərkəz özünün ideoloji konsepsiyasında bildirirsə «... inqilaba qədərki Azərbaycan kəndi başdan-başca cahillərdən ibarətdir» və ya Azərbaycan «... başdan-başca savadsız ölkədir...» o zaman yerli məmurlar əsaslandırılmalı idilər ki, bu, «...doğrudan da belədir» [10, 101].

Azərbaycan Müvəqqəti İnkilab Komitəsinin 1920-ci il 28 aprel tarixli qərarı ilə D.Bünyadzadənin başçılığı ilə Xalq Maarif Komissarlığı yaradıldı [11, 13-14]. Xalq Maarif Komissarlığının qarşısında mühüm vəzifələr dayanırdı. Həmin vəzifələrin həyata keçirilməsində Az.MİK-in fəaliyyəti daha geniş olmuşdu. Bu vəzifələri I Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayı ətraflı müəyyənləşdirdi.

Qurultayda geniş məruzə ilə çıxış edən Xalq Maarif Komissarı D.Bünyadzadə respublikada xalq maarifi və mədəniyyətinin mövcud vəziyyətinin geniş təhlilini verdi [12, 7]. Qurultay əhalinin maarif və mədəniyyətini inkişaf etdirmək üçün 19 bənddən ibarət qərar qəbul etdi və bu sahədə Az.MİK-in vəzifələrini göstərdi. Az.MİK-nın və Xalq Maarif Komissarlığının qarşısında duran vəzifələri müəyyən edərək qurultay qərara aldı ki, əsas vəzifələr türk

dilini və mədəniyyətini öyrənməkdən, Azərbaycan Dövlət Universitetində və Politeknik İnstitutunda bütün fakültələrdə türk (Azərbaycan) dilində tədrisi çoxaltmaqdan, məktəb quruculuğunu və mədəni-maarif şəbəkəsini inkişaf etdirməkdən ibarətdir. Qurultay Az.MİK Rəyasət Heyətinin rəhbərliyi ilə dövlət komissiyasının yaradılması haqqında qərar verdi [13, 12]. Həmin komissiyaya AXTŞ-sı, xalq Ərzaq və Xalq Maarif Komissarlıqlarının məsul işçiləri daxil edildi.

Azərbaycanda 20-ci illərin əvvəllərində xalq maarifi, təhsili və mədəniyyətinin bütöv bir strateji proqramını verən I Ümumazərbaycan Sovetlər qurultayı Az.MİK-nın qarşısında duran təxirəsalınmaz vəzifələri və onun həyata keçirilməsi istiqamətlərini müəyyənləşdirdi. Yeni cəmiyyət quruculuğunun mədəni-maarif sahələrinin inkişaf etdirməsinə dair dövlət proqramının həyata keçirilməsini diqqət mərkəzində saxlayan Az.MİK fəaliyyətini genişləndirdi və aktiv hərəkətə başladı. Ancaq respublikada mədəni quruculuğa dair bütün məsələləri partiya öz «inhisarına» keçirirdi. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, sovetləşmənin ilk vaxtlarından başlayaraq respublikada xalq maarifinin və mədəniyyətinin inkişaf etdirilməsinə dair əhəmiyyətli qərarlar qəbul edildi. 1920-ci il mayın 10-da xalq maarif komissarı D.Bünyadzadənin imzası ilə təhsilin ana dilində keçirilməsinə dair dekret verildi. Həmin il avqustun 5-də N.Nərimanovun imzası ilə mütəxəssis kadrların hazırlanmasına dair dekret verildi və bu dekret əsasında Texniki-Peşə Təhsili Komitəsi yaradıldı [14, 184].

Bakı Dövlət Universitetinin professor-müəllim heyətinin əmək haqqının xüsusi norma ilə ödənilməsi haqqında Azərbaycan İnqilab Komitəsinin 1920-ci il iyulun 7-də N.Nərimanovun imzası ilə dekret verildi. Bu dekretə görə Azərbaycan hökuməti 3 bənddən ibarət qərar qəbul etdi [15, v.2]. Qərarla deyilirdi ki, Bakı Dövlət Universitetinin professor-müəllimlərinin mütəxəssis kadrların hazırlanmasında əvəzsiz xidmətlərini nəzərə alaraq onların əmək haqqının yüksəldilməsinə dair xüsusi taarif cədvəli müəyyən edilsin, ayrıca norma ilə artırılсын və vaxtında ödənilsin.

1920-ci il iyulun 13-də N.Nərimanovun imzası ilə verilən dekretə görə [16, 132] Bakı Dövlət Universitetinin professor və müəllimləri hərbi xidmətdən azad edildi. Dekretə deyilirdi ki, Azərbaycanın mədəni və təsərrüfat həyatında, dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsində normal funksiyasının fəaliyyətində və gələcək inkişafında Bakı Dövlət Universitetinin vacib əhəmiyyətini nəzərə alaraq professorların, müəllimlərin, mühazirə oxuyan köməkçilərin və assistentlərin hərbi xidmətdən azad edilməsi haqqında qərar qəbul edilmişdir.

Aprəl çevrilişindən sonra sovet hakimiyyət orqanları “mədəni quruculuq” vəzifəsinin bir proqram vəzifəsi kimi təxirəsalınmaz tədbir elan etmişdi. Bu baxımdan respublikada milli mədəniyyət kadrlarını hazırlamaq və onların təhsilini artırmaq məqsədilə Azərbaycan hökuməti nəinki BDU-nun professor-müəllim kollektivindən istifadə edilməsini, habelə tələbələrin də bu vacib tədbirə cəlb edilməsinə böyük əhəmiyyət verərək 1920-ci il oktyabrın 28-də “Bakı Dövlət Universiteti tələbələrinin səfərbərliyə alınması haqqında”¹⁷ 6

bənddən ibarət qərar qəbul etdi. Qərarda deyilirdi ki, mədəni tədbirlərin həyata keçirilməsinin zəruriliyini nəzər alaraq bütün ixtisas sahələrində tələbələrin elmi biliyindən istifadə etməklə respublikanın bölgələrinə ezam edilsinlər. Eyni zamanda BDU-nun bütün fakültələrində hazırlıq kurslarının açılması, bu kurslarda tələbələrin nəzarətinin gücləndirilməsi, həmin tələbələrin tədris ləvazimatı ilə təchiz edilməsi, onların məşğələlərdən azad edilməsinə görə əmək intizamına və əmək stajına daxil edilməsi, ərzaq ləvazimatı və təsərrüfat əşyaları ilə təmin edilməsi, tələbələrə müəyyən üstünlüklərin verilməsi haqqında göstərişlər verildi. Dekretə deyildiyi kimi, qarşıda duran vəzifələrin həyata keçirilməsinə dövlət nəzarəti Maarif komissarlığına həvalə edildi.

Bakı Dövlət Universitetinin dövlətçilik fəaliyyətlərini nəzərə alaraq hökumətin qərarı ilə 1920/21-ci tədris ili üçün tələbə qəbulu artırılaraq 1430 nəfər müəyyən edilməsi haqqında 1920-ci il oktyabrın 31-də dekret verildi [18, v.44]. Həmin qərara görə tibb fakültəsinə 500 nəfər, təbiət fakültəsinə 100 nəfər, tarix-filologiya fakültəsinə 830 nəfər tələbə qəbul edildi. Bu hökumət qərarından az sonra Bakı Dövlət Universitetinə əlavə tələbə qəbul edilməsi haqqında yeni qərar verildi. 1920-ci il noyabrın 15-də verilən həmin qərara [19] görə tibb fakültəsinə 30 nəfər, təbiət fakültəsinə 20 nəfər, tarix-filologiya fakültəsinə isə 50 nəfər əlavə tələbə qəbul edilməsi haqqında qərar qəbul edildi.

Bakı Dövlət Universitetinin maddi-texniki bazasının və tədris vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, akademik heyətinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması hökumətin diqqət mərkəzində idi. N.Nərimanovun imzası ilə 1920-ci il dekabrın 6-da “Bakı Dövlət Universitetinin akademik heyətinin maddi vəziyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” 8 bənddən ibarət hökumətin dekreti verildi [20, v.44]. Dekretə əsasən Azərbaycanda ali təhsilin düzgün qurulmasında, maarif vəzifələrinin həyata keçirilməsində səmərəli xidmətlərini nəzərə alaraq Bakı Dövlət Universitetinin müəllim tərkibinin vəzifə və aylıq maaşlarının artırılması haqqında qərar qəbul edildi. Həmin qərara görə universitet müəllimlərinə növbədən kənar taarif stavkaları müəyyən edildi: professorlar və müəllim heyətinin üzvləri üçün 40 min manat, ştatda olan elmi-tədris heyətinin üzvləri üçün 30 min manat, assistentlər üçün 25 min manat, elmi işçilər və mühazirə aparıcı işçilər üçün 18 min manat aylıq maaş təsdiq edildi. Vəzifə maaşları isə belə idi: rektor və prorektor 12 min manat, dekan və fakültə elmi katibləri 10 min manat, Elmi Şura katibləri 5 min manat müəyyən edildi. Qərar dekabrın 1-dən qüvvəyə minirdi [21, v.44].

Respublikada təhsilin milliləşdirilməsi və bütün ali məktəblərdə türk-Azərbaycan dilində aparılması üçün 1921-ci il martın 29-da N.Nərimanovun imzası ilə dekret verildi [22]. Dekretə əsasən Xalq maarif komissarı D.Bünyadzadənin sədrliyi ilə xüsusi Komitə yaradıldı və bu Komitəyə geniş səlahiyyətlər verildi. Tapşırıldı ki, türk dilli milli kadrların hazırlanması istiqamətində BDU-nun prof-müəllim potensialından istifadə etməklə Bakıda və rayon mərkəzlərində xüsusi hazırlıq kursları təşkil edilsin.

Bakı Dövlət Universiteti respublikada mədəni-maarif işinin genişlən-

məsində, savadsızlığın ləğv edilməsində, milli kadrların hazırlanmasında, dövlətçiliyin möhkəmləndirilməsində və digər ali təhsil müəssisələrinin yaradılmasında müstəsna dərəcədə böyük xidmətlər göstərilməmişdir. Lakin bütün bunlara baxmayaraq 1930-cu ildə BDU-nun fəaliyyəti dayandırılır.* BDU-nun fəaliyyəti dayandırılrsa da, onun müxtəlif fakültələri hesabına müstəqil Tibb institutu, Pedaqoji institut, Sovet quruculuğu və Hüquq institutu, Ticarət-kooperativ institutu yaradıldı. Hakim kommunist partiyasının belə səhv göstərişi dərhal ciddi reaksiyalara və etirazlara səbəb oldu. SSRİ MİK belə bir səhv qərarın tezliklə ləğv edilməsi haqqında ümumxalq fikrini və müraciətini MK-nın diqqətinə çatdırdı. Bunu nəzərə alaraq partiya “öz səhvini” tezliklə düzəltmək zorunda qaldı. ÜİK(b)P MK-nın 1931-ci ilin aprelində və 1931-ci il sentyabrın 19-da qəbul etdiyi qərarlara əsasən İttifaq ərazisində bağlanmış universitetlərin dərhal fəaliyyətini bərpa etmələri haqqında SSRİ MİK-nın tələbini yerinə yetirərək fəaliyyətə başlamaq haqqında qərar verdi. 1934-cü il noyabrın 4-də Bakı Dövlət Universiteti dörd fakültə ilə yenidən fəaliyyətə başladı. Fizika-riyaziyyat fakültəsi, kimya, biologiya və tarix fakültəsi. 1935-ci ildən isə geologiya, filologiya və digər fakültələr yarandı. Həmin il 444 abituriyentdən 218 nəfər qəbul olundu ki, onlardan da 127-si azərbaycanlı idi [23, 187, 196].

Bakı Dövlət Universitetində təhsil əsasən rus dilində aparılırdı. Universitetin tarix fakültəsinin tələbələri və müəllimləri ilk dəfə etirazlar edib təhsilin Azərbaycan dilində aparılması üçün çıxışlar etdilər və bildirdilər ki, nəyə görə Gürcüstanda və Ermənistanda təhsil ana dilində tədris edilir, bizdə isə yox. 1937-ci ildə tələbələrin belə milli ruhlu tələbləri tezliklə AK (b) MK-nın birinci katibi M.C.Bağirova çatdırılır. M.C.Bağirov Azərbaycan komsomolunun XI qurultayında (fevral 1936) tələbələrin bu haqlı tələbinə müsbət cavab verir və bundan sonra təhsilin Azərbaycan dilində aparılmasına dövlət səviyyəsində icazə verilir [24, 409].

1937-1938-ci illərin dəhşətli repressiyası Universitetdən də yan keçmədi. Həmin illərdə universitetin 16 müəllimi repressiyanın günahsız qurbanı oldu [25, 419].

Azərbaycanın ilk ali təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universiteti tarixi keçmişimizin, xalqın zəngin elmi və mədəni irsinin öyrənilməsi və təbliğində, onun milli ruhunun inkişafında, milli kadrların hazırlanmasında və dövlətçiliyimizin möhkəmləndirilməsində müstəsna rol oynadı, böyük xidmətlər göstərdi və bu gün də Prezident İlham Əliyevin diqqət və qayğısı sayəsində özünün zəngin və şərəfli bir dövrünü yaşayır.

ƏDƏBİYYAT

1. İlham Əliyev. Bakı Dövlət Universitetinin 100 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Prezident Sərəncamı // “Azərbaycan” qəz., 15 noyabr 2017-ci il
2. İlham Əliyev. Azərbaycanın dövlət siyasətində təhsil prioritet məsələdir // “Respublika”

* Qeyd: Həmin ildə SSRİ-də fəaliyyət göstərən bir çox universitetlər bağlanmışdı. Bu, düzgün olmayan, səhv göstəriş idi

- qəz., 16 sentyabr 2008
3. Razumovski V.İ. Bakı şəhərində universitetin əsasının qoyulması. BDU-nun xəbərləri. №2, 1922
 4. Yenə orada
 5. Köçərli X. Xəqani Məmmədov. Azərbaycan xalq cümhuriyyətinin təhsil, elm və mədəniyyət haqqında fəaliyyəti. (1919-1920-ci illər) Bakı: Biznes Universiteti, 1999
 6. Yenə orada
 7. Vəkilov M. Azərbaycanda universitet təhsili tarixindən (1919-1920). ADU-nun elmi əsərləri, 1967, №5
 8. Əlimirzəyev X. Azərbaycan Dövlət Universiteti 50 ildə. Bakı: Elm, 1969
 9. Azərbaycan tarixi. 7 cildə, VI cild, B., 2000
 10. Həsənov C. “Ağ ləkə”lərin qara kölgəsi. Bakı: Elm, 1991
 11. Декреты Азревкома (1920-1921гг). Баку: Азернешр, 1988, 519 с.
 12. Резолюции и постановления съездов советов Азербайджанской ССР (1921-1937гг.). Баку: АН Азерб. ССР, 1961, 200с.
 13. Yenə orada
 14. Декреты Азревкома (1920-1921гг). Баку: Азернешр, 1988, 519 с.
 15. Декреты Азревкома (1920-1921гг). Баку: Азернешр, 1988, s.120; ARMDA, f.57, c.5, iş 1, v.2
 16. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.410, siy.1, iş335, v.405; Декреты Азревкома (1920-1921гг). S.132
 17. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.410, siy.1, iş14, v.35
 18. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.410, siy.1, iş 14, v.44
 19. “Kommunist” qəz., 15 noyabr 1920-ci il
 20. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.410, siy.1, iş 21^a, v.44
 21. Azərbaycan Respublikası Dövlət Arxivi, f.410, siy.1, iş 21^b, v.44; “Kommunist” qəz., 20 dekabr 1920-ci il
 22. “Kommunist” qəz., 29 mart 1921-ci il
 23. Мусаева Т.А. Революция и народное образование в Азербайджане. Баку: Elm, 1979
 24. Ильгар Нифталиев. Кадровая политика в Азербайджанской ССР в 1920-1930гг. Баку: Elm və təhsil, 2018
 25. Ильгар Нифталиев. Göst. əsəri.

РОЛЬ И ЗАСЛУГИ БАКИНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА В РАЗВИТИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ (20 ГОДЫ XX ВЕКА)

Н.З.МАМЕДОВ

РЕЗЮМЕ

В статье исследуются большие заслуги, которые имеет Бакинский Государственный Университет в истории азербайджанской государственности, и та важная роль он сыграл в области национально-культурного строительства. Отмечается важная роль, которая принадлежит БГУ, в развитии национального самосознания, в расширении идеи азербайджанизма, в развитии азербайджанской государственности.

Ключевые слова: Бакинский Государственный Университет, государственность, национальные кадры, Н.Нариманов, декреты, педагог, студент

**THE ROLE AND MERITS OF THE BAKU STATE UNIVERSITY
IN THE DEVELOPMENT OF AZERBAIJAN STATEHOOD
(20 YEARS OF THE TWENTIETH CENTURY)**

N.Z.MAMMADOV

SUMMARY

The article explores the great merits that Baku State University has in the history of Azerbaijani statehood, and that important role it played in the field of national and cultural construction. The important role of the Belarusian State University is noted in the development of national identity, in the expansion of the idea of Azerbaijanism, in the development of Azerbaijani statehood.

Keywords: Baku State University, statehood, national personnel, N.Narimanov, decrees, teacher, student